

6. *Chalcophaps indica*. De algemeenste naam voor deze duif is *delimoe kan*. Maar verder wordt ze hier ook wel genoemd *manoe k tjangkring*, daar hij zich dikwijls ophoudt op plaatsen, die door *tjangkring*-boomen (*Erythrina ovalifolia*, een soort *dadap* met veel stekels, zooals ze in de bovenstreken van de Pamanoe kan- en Tjiasem-landen te vinden zijn) beschaduwd worden.

7. *Arachnothera* ssp. Algemeen worden deze soorten *klatjès* genoemd, welken naam ze te danken hebben aan hun langen bek. *Klatjès* stamt namelijk af van *ngoelatjes* of *ngoelatjir* = overhangen. Het wordt door de Soendaneezen meestal in spottende beteekenis gebruikt, bij voorbeeld van iemand, die den geheelen dag met een strootje in zijn mond rondloopt en weinig of niets uitvoert: „Sapa poe ngoelatjes oedoet bae!” Omdat de lange snavel bij deze vogels ook erg opvallend is, heeten ze *manoe k koelatjès* of kortweg: *klatjès*.

8. *Myiophoneus flavirostris*. *Tjioeng moengkal*. *Tjioeng* = beo; *oengkal* = steen. Dus: de „beo”, die zich ophoudt in de steenige rivierbeddingen. Op enkele plaatsen heet ze ook *manoe k djoerang*. *Djoerang* = afgrond of steile rivierbedding.

9. *Lalage terat* hoorde ik in Terisi bij Djatibarang meerdere malen en door verschillende personen *katiraja* noemen. Beteekenis mij onbekend. ¹⁾

10. *Hydrophasianus chirurgus*. De waterfazant, die hier elk jaar gedurende de noordelijke wintermaanden het meer Siteo Nagrog tusschen Pegaden en Soebang bezoekt, wordt door de bewoners der omliggende kampongs algemeen *manoe k spatoe* genoemd. Zulks, naar ik veronderstel, omdat deze vogels, als ze rustig op het water liggen, den vorm van een schoen, meer speciaal een Perzischen of Turkschen met hoogen, spitsen punt, hebben.

¹⁾ Letterlijk vertaald: groot(e) kati (gewicht).—S.

EENIGE MERKWAARDIGE IJSVOGELSOORTEN VAN DE MINAHASSA.

In een populair werkje over onze Nederlandsche vogels, las ik eens de volgende aardige beschrijving van een ijsvogel.

„..... Daar zit op den tak van een peppel aan den blanken stroom een verwonderlijk mooie vogel van zonderlinge gedaante. De lange spitse snavel is geheel onevenredig met den zeer korten staart en geeft het heele lichaam iets wanstaltigs. ‘t Lijkt ons plomp en topzwaar. Maar de heerlijk schitterende kleuren, van boven groenblauw, en van onderen rood, brengen je in den waan met een tropischen gast te doen te hebben, die uit een volière ontkomen, hier verlegen en hulpeloos zijn noodlot zit te verbeiden. Niets blijkt echter minder waar te zijn, want eensklaps buigt de stille maat zich voorover, en werpt zich schuin naar beneden — ik zou zeggen, zonder pen of vleugel te reppen — in de beek, duikt onder en komt met een baarsje in den snavel weer te voorschijn. Dan zweeft hij snel over de beek voort om zich weer op een tak neer te zetten, en daar zijn prooi te verorberen.....”.

Ik zou den schrijver, den heer Kerst ZWART, willen toeroepen: „Kom naar Indië en laat mij hier in de Minahassa Uw gids mogen zijn, dan zal ik U soorten van deze familie laten aanschouwen, die wat grootte en kleurenpracht betreft, hun Hollandschen soortgenoot verre in de schaduw stellen”. Geenszins is het mijn bedoeling ook maar iets ten nadeele van onze *Alcedo ispida* te vertellen; wij mogen ons gelukkig prijzen dat deze soort, behoudens een klein kleurverschil en de geringere grootte, ook tot de bewoners van ons tropenland gerekend mag worden. Evenals in Nederland is deze vogel ook hier niet algemeen, wel zijn er streken waar ze veelvuldig voorkomen, maar daartegenover staat dat hij op het eiland Java zeldzaam is. Met bovenstaande beschrijving van K. ZWART moge volstaan worden.

Maar laat ik mij ten eerste bepalen tot de Minahassa en ten tweede tot de bespreking

van die soorten, die ook hier vrij zeldzaam voorkomen. Verschillende soorten, als o. a. *Halcyon chloris* en *H. sanctus* en de bovengenoemde *Alcedo ispida* komen ook elders in Indië voor en mag verondersteld worden, dat de meeste lezers van dit tijdschrift deze ijsvogels reeds gezien hebben. De drie hieronder te behandelen soorten zijn echter niet van algemeene bekendheid en komen ook hier niet veelvuldig voor. Veel opofferingen en natte pakken moet men zich getroosten, wil men deze in hun omgeving waarnemen.

Daar waar de kali Ranomea dichtbij haar monding haar loop verbreedt, waar donkere rietbosschen afwisselen met ijl struikgewas, waar talrijke kleine krekten door overhangende slingerplanten voor het menschelijk oog schier verborgen liggen, daar is het jachtterrein bij uitnemendheid van verschillende soorten „radja oedang”.

Even een kleine uitweiding over den naam. Hoewel de Minahasser verschillende soorten weet te onderscheiden, is de algemeene naam ook hier „radja oedang” (In het Tontemboansch „kis-kis”, naar het geluid). Voor een nadere soort aanduiding behelpt hij zich, soms niet onverdienstelijk, met omschrijvingen die veelal op de grootte en kleur duiden. Hoe geheel anders is dit met hier voorkomende duiven, deze toch hebben alle een afzonderlijken naam in de verschillende Minahassische talen. Maar „revenons à nos moutons”.

Konden wij bovenstrooms de rivier volgen langs droge zanderige oevers, hoe dichter wij bij de zee kwamen, hoe meer wij onze illusie moesten laten varen, dat wij op een dergelijke gemakkelijke manier iets merkwaardigs te zien zouden krijgen. Dichtbij de negorij Bitoeng-Ranomea hadden wij al het twijfelachtige genoeg het schelle gezang, dat ongeveer klinkt als „kakkè-kakkè-kakkè”, van de *Halcyon chloris* te hooren. Ik zeg, het twijfelachtige genoeg, want deze hier zeer veelvuldig voorkomende boschijsvogel kan ondanks zijn mooi vederkleed geen goed meer bij mij doen. Zijn zonderegister is dan ook groot, herhaaldelijk heb ik kunnen waarnemen dat hij mijn kippen aanvalt en van zeer betrouwbare zijde vernam ik, dat deze *Halcyon* soort zich zelfs niet ontziet de nesten van het Jacobijntje (*Munia brunneiceps*) te plunderen en de jongen op te eten. Op mijn erf worden ze daarom uitgeroeid.

Verderop zagen wij het aardige tafereeltje dat Kerst ZWART hierboven zoo juist wist weer te geven. Hier zijn onze ijsvogeltjes in het geheel niet zeldzaam, meer dan drie paren heb ik dien dag waargenomen. Als merkwaardigheid vermeld ik, dat ik *Alcedo ispida* gezien heb met menierroode en met bruine pootjes. Wie kan mij hierover nader inlichten?

Het bleek nu al zeer spoedig dat ons pleiziertochtje afgevoerd was. Modder, niets dan modder waar je tot over de enkels in wegzakte. Alvorens verder te gaan werd krijgsraad gehouden en onze Minahassische gids nogmaals ondervraagd, welke soorten „radja oedang” hier al zoo voorkomen. Voor een leek zouden de omschrijvingen misschien wat vaag zijn, maar ik had mij ter dege geprepareerd en begreep dat hij met zijn „radja oedang merah” de *Halcyon coromandus* bedoelde. A bon entendeur demi mot suffit. Hoe had ik niet verlangd, dezen fraaien vogel zelf te kunnen waarnemen en nu de gelegenheid zich aanbood, zou ik mij dan laten terugschrikken door modder en natte voeten? Wij besloten dan maar door de kali onzen tocht naar zee voort te zetten en vooral de krekten goed te inspecteeren. Het rivierwater was niet helder, boven in het gebergte had het blijkbaar zwaar geregend, want het water had een vuil bruine kleur. Zoo „wandele” af en toe struikelende over onder water liggende, glad geworden boomstammen, bereikten wij het doel van onzen tocht, en ik heb er geen spijt van behoeven te hebben. Want nauwelijks hadden wij een bocht omgeslagen, of vóór ons zat op een overhangenden tak een groote ijsvogel. Het was de **Pelargopsis melanorhyncha**, een groote geelbruine vogel

met sombere bruingroene vleugels en staart, zwarten bek en geel-witachtige onderdeelen. Hij heeft de grootte van een kraai, en hoewel volgens zeggen, niet zoo zeldzaam, kan hij daarentegen niet tot de algemeen voorkomende soorten worden gerekend.

Zijn schreeuw is luid en schel, het klinkt geheel anders dan het „kakkè-kakkè” van de *Halcyon chloris* of het zachte „sih-sih” van de *Alcedo*'s. In dit gedeelte troffen wij er twee aan, hetgeen de veronderstelling rechtvaardigt, dat zij paarsgewijze eenzelfde jachtgebied hebben, hetgeen voor zoover ik heb na kunnen gaan van de *Halcyon coromandus* niet gezegd kan worden.

Mooi is de vogel in het geheel niet; zit hij ineengedrongen met zijn borst naar den waarnemer, dan lijkt het nog iets; komt hij in actie en toont zijn profiel met den veel te grooten snavel, dan heeft het geheel iets wanstaltigs. Zijn vlucht is in vergelijking met die der *Halcyon*-soorten gebrekkig.

Plotseling klinkt vanaf den oeverkant het tergende „kakkè-kakkè” geroep weer. Hoe groot was mijn verwondering en blijdschap, toen ik in stede van den te verwachten *Halcyon chloris*, den veel fraaieren ***Halcyon coromandus*** ontdekte. Niet voor niets was dit modderbad geweest. Alleen degenen, die dezen vogel in het wild hebben waargenomen, zullen begrijpen wat ik op dat oogenblik voelde. Zijn gezang is niet mooi, klinkt evenals die van mijn bovengenoemden „vriend” (ook wipt hij tijdens zijn „kakkè-kakkè”-geroep met den staart), maar het gemis aan muzikale capaciteiten vergoedt hij ruimschoots door zijn veel fraaiër vederkleed. Zelden heb ik zoo'n mooien vogel gezien en hier in het volle zonlicht komt de violette glans der roestbruine bovendeelen en de zilverblauwe stuit met lila tint, goed tot zijn recht. Ofschoon de kleurencombinatie vrij gewaagd schijnt, verstoort niets de harmonie van het geheel, ook de vuurroode bek en pooten „vloeken” niet bij de kaneelkleurige onderdeelen. Lang geeft hij ons echter geen gelegenheid hem te bewonderen. Nog vluchtig zien wij, dat zijn snavel in verhouding met zijn lichaam zeer lang is, dan met een laatste „kakkè-kakkè” vliegt hij pijlsnel over de rivier en verdwijnt in het donkere rietbosch. Nu volgt voor ons een tocht door de modder, dien ik niet licht vergeten zal. Zelfs op klaarlichten dag is het hier niet mogelijk hem duidelijk waar te nemen. Voordat wij hem hebben zien zitten, zien wij hem alweer verder vliegen. Zoo gaat het spelletje door, zonder dat wij een kans gehad hebben te schieten, totdat hij plotseling verdwenen is. Nog één keer op een andere plaats heb ik de *Halcyon coromandus* teruggezien. Ook hier was donker rietbosch aanwezig, waarin hij zich hij achtervolging terugtrok.

De laatste soort die ik wil bespreken, verreweg de zeldzaamste en alleen in Noord-Selébès voorkomende, is de ***Monachalcyon monachus***, Zelf heb ik hem helaas niet gezien, maar het districtshoofd van Amoerang, de heer J. L. TAMBAJONG, bracht mij een geschoten exemplaar onder nadere mededeeling dat noch hij, noch een der andere aanwezigen, ooit deze *radja oedang*-soort gezien hebben. Slechts weinig nadere bijzonderheden kan ik vermelden. Hij werd geschoten op 200 meter van de kali Pentoe, zittende in een boom op ongeveer 6 meter van den grond. Het is een mooie vogel, 36 c.M. lang. Onderdeelen roodbruin; kop blauwgroen; keel wit; om den nek loopt een roodbruine band; vleugels, rug en staart olijfgroen met blauwgroenen weerschijn. Achterhelft der groote slagpennen zwartachtig bruin. Bek rood, veel kleiner dan van de *Halcyon* soorten; pooten geelachtig bruin. (Beschrijving uit VAN BALEN „De Dierenwereld van Insulinde”.) Dit fraaie exemplaar is door mij opgezonden naar Buitenzorg.

Behalve bovengenoemde soorten, moeten in de Minahassa nog voorkomen, *Monachalcyon princeps* en *Cittura cyanotis*. Tot heden heb ik ze niet gevonden, wel wordt hier ijverig naar gezocht, vooral naar de laatste soort, omdat op Sangir ook een *Cittura* wordt

aangetroffen, n.l. de *Cittura sanghirensis*, en de mogelijkheid niet is uitgesloten dat deze soort naar de Minahassa is overgekomen. Van het resultaat dezer onderzoeken zal ik t. g. t. mededeeling doen.

Ik ben voornemens nog eenige andere hier voorkomende vogeltypen in dit tijdschrift te bespreken. Mijn eenige doel is meerdere belangstelling op te wekken voor de vogels van de Minahassa, daar ook uit een gesprek met den Heer LEEFMANS is gebleken, dat hiervan nog lang niet alles bekend is. Volgens de bevolking moeten hier nog meerdere soorten aanwezig zijn, die zij zelf wel gehoord, doch nooit gezien hebben. Ik hoop het nog te beleven, een ornitholoog in mijn ressort te mogen ontvangen en rond te leiden. Mocht ik tegen dien tijd overgeplaatst zijn, dan weet ik niemand beter als gids aan te bevelen, dan den hierboven genoemden Heer J. L. TAMBAJONG, die zeer veel plaatsen weet, waar zeldzame vogelsoorten aanwezig zijn en ook door zijn meerdere bekendheid met het leven dier vogels, voor den ornitholoog van grooten steun kan zijn.

L. COOMANS DE RUITER.

KORTE MEDEDEELINGEN.

Vlindertrek. — De Heer SCHROO schreef in het Algemeen Indisch Dagblad van 22 Januari 1926:

Menig Bandoenger, oplettend gemaakt door het berichtje in de krant van Zaterdagavond, zal den vlindertrek waargenomen hebben, die al eenige dagen aan den gang is. Het zijn witjes (*Pieriden*), die haastig pal naar het oosten vliegen. Als men tusschen 10 en 1 uur op open terrein in de richting noord-zuid kijkt, ziet men er per seconde 5 tot 20 voorbij jagen met een snelheid van 20 tot 25 K. M. per uur. Het is dus niet een vlinderwolk, maar een constante passage van enkelingen of kleine groepjes.

Verleden jaar hadden we hier precies zoo'n zelfden trek en wel van 26 Januari tot 7 Februari. Ook na dien datum kon men nog wel iets van het voorttrekken bespeuren. Hoevele millioenen in dien tijd alleen reeds over Bandoeng getrokken zijn, is niet bij benadering op te geven.

De vlinders vliegen 1 tot 3 M. boven den grond. Komen hindernissen als huizen, boomen, etc. in hun weg, dan stijgen zij — even er voor — vaak zeer steil omhoog. Zijn ze over de hindernissen heen, dan dalen zij weer tamelijk vlug tot de hoogte, waarvoor zij blijkbaar een bijzondere voorkeur hebben. Vaak ook trachten zij een hindernis te ontwijken, door wat op zij te wijken. Zelden is die afwijking grooter dan 1 M.

Opvallend is het, dat de vlinders nagenoeg met dezelfde snelheid vliegen en er zoo goed de richting in houden, wat we van vlinders heelemaal niet gewoon zijn.

Velen zullen dit aan de windrichting toeschrijven, wat ook ik eerst deed, omdat de richting van den trek in overeenstemming is met de heerschende windrichting in dit seizoen. Verleden jaar echter vlogen de witjes bij een sterken zuidoosten-wind toch pal het oosten in, maar hun snelheid boette er 5 à 8 K.M. bij in. Ook is hun snelheid, wanneer zij vóór den wind gaan, veel grooter dan die van den wind.

We hebben hier alzoo niet te maken met „pleziertochtjes-voor-den-wind” maar met iets dat op streng bevel, op een onweerstaanbare aandrift tot verhuizen lijkt. Alle hebben haast om hieraan uitvoering te geven en slechts enkele vlinders laten zich door honingrijke bloemen (*Zinnia's* bijv.) verlokken om aan deze estaminetjes een paar seconden aan te leggen. Bij die algemeene haast in één richting doet het eigenaardig aan, als men eenige witjes ziet spelemen. Dit blijken vertegenwoordigers te zijn van het geslacht *Delias*. Zij trekken zich van al dat gejaag der *Catopsilia's* niets aan en hebben slechts hofmakerijen in het hoofd.

Deze trek schijnt geregeld plaats te hebben en wel over geheel West- en Midden-Java. In de Preanger zeggen de menschen, dat de diertjes naar Tjerebon, Pekalongan of Djokja gaan om daar gebatikt te worden. Dan komen zij later als prachtig gekleurde vlinders terug. Dit staaltje van speelsche volksfantasie wijst er op, dat deze trek iets gewoons voor de bevolking is.

Er zijn twee *Pieriden*-geslachten, bij wie de drift tot trekken sterk ontwikkeld is. Dat zijn de *Appia's* en voornamelijk de *Catopsilia's*. We hebben hier waarschijnlijk te doen met een gewoonte, die ontstaan is, daar voedselgebrek telken jare deze dieren dwong om afzetplaatsen voor haar eitjes te zoeken, waar de vlinderjeugd zich behoorlijk kon ontwikkelen. Men moet rekenen, dat slechts bepaalde gewassen, de *Cassia's* of *djohar*-soorten, de eer genieten, de rupsen dezer vlinders tot gast te hebben. Heeft een generatie in Sumatra of West-Java, waar van een drogen tijd niet zoo heel veel te merken is, het beste